Tarbiz Güz (Payiz) 1392

Türk Dili Yazi Qurallari

تۆرک دیلی یازی قوراللاری

بیرینجی و ایکینجی تۆرک دیلی اوْرتوقرافی سمینارینین سوْن اینجه‌لمه‌سی

۱۳ مهر ۱۳۸۰ اساسیندا

دَیَر: ۱۰۰۰ تۆمن

ایچینده‌کیلر

الیفبامیزین آدی.. ۱
سسلیلرین یازیلیشی.. ۱
سس سیزلرین یازیلیشی.. ۴
قوْشا سسلر.. ۶
تشدید علامتی.. ۶
تنوین علامتی.. ۷
همزه‌لی کلملر حاقیندا.. ۷
اک(پسوند) لرین یازیلیشی.. ۹
کلملرین یازیلیشی.. ۱۱
مۆرکب سؤزلر و سؤز بیرلشملرینین یازیلیشی.......................... ۱۳
تعریفلر.. ۱۵
اوْرتوقرافی سمینارینین آلدیغی قرارلارین آنا خطلری.............. ۱۷

توضیح

دۆنیادا ایشلک الیفبالار آراسیندا لاتین الیفباسی تۆرک دیلینه اویغوندور، آن اؤنملی نَدنی دیلیمیزده اوْلان ۹ سسلی حرفین هر بیرینه لاتین الیفباسیندا آیری کاراکتر اوْلماسیدیر.

عرب الیفباسیندا یالنیز ۳ سسلی حرف کاراکتری وار (آ-ای-او)؛ بو اۆزدن عرب الیفباسی تۆرک دیلینه یئترسیز گلیر. اؤرنیین: (راست)DÜZ،(نمک)DUZ،(صبرکن)DÖZ،(ضریب، توان)DOZ سؤزجوکلرینه عرب الیفباسیندا یالنیز بیر یازیلیش شکلی وار (دوز) و یا (جانیما سیندی) Canıma SİNDİ، (شۆشه سیندی) Şüşə SINDI؛ GEC، GƏC «گج» شکلینده و یا GÜL ، GÖL «گل» شکلینده یازیلدیغي اۆچون یالنیش آنلاشیلماغا سبب اولور.

آنجاق میلتیمیز آراسیندا عرب الیفبا قوللانیشی داها راحات اوْلدوغو اۆچون چالیشیلمیشدیر دیلیمیزه اویغون اوْلاراق قالان ۶ سسلی حرفه عرب الیفباسیندا کاراکتر یارادیلسین.

بو توْپلودا چالیشیلمیشدیر عرب الیفباسینین آن اویغون یازیلیش شکلی ایرائه وئریلسین.

AZOH

	دوْزگون یازی	یانلیش یازی
۴۹	گؤزلدیر، گلمیشدیر	گؤزل‌دیر، گلمیش‌دیر
۵۰	تانری‌نین آدییلا	تانرینین آدییلا
۵۱	تانری‌یا یالوارماق	تانرییا یالوارماق
۵۲	دئمه‌لی‌ییک	دئمه‌لیییک
۵۳	یئری‌ییر	یئرییر
۵۴	تقی‌یئف، تقی‌یئوا	تقییئف، تقییئوا
۵۵	عاراقچینین منده‌دیر.	عاراقچینین من ده دیر.
۵۶	حسن ده گلدی، من ده.	حسنده گلدی، منده.
۵۷	صنعتکار، کیتابخانا، محصولدار	صنعت‌کار، کیتاب‌خانا، محصول‌دار
۵۸	شیکایتنامه، هممصۆحبت	شیکایت‌نامه، هم‌صۆحبت
۵۹	آذربایجان‌شۆناس	آذربایجانشۆناس
۶۰	مۆشکول، مۆزد	مشکل، مزد
۶۱	ایستیقلال، اینسان	استقلال، انسان
۶۲	مۆباریزه، مۆعاصیر	مبارزه، معاصر
۶۳	ظالیم، لازیم، ناظیر، شاهید	ظالم، لازم، ناظر، شاهد
۶۴	صۆحبت، شۆهرت، حۆرمت	صحبت، شهرت، حرمت
۶۵	ورزیش، گردیش	ورزش، گردش
۶۶	زۆلف- پریشان	زۆلفی- پریشان، زۆلف پریشان
۶۷	ناله‌ی- بۆلبول	ناله‌یی- بۆلبول، نالۀ بۆلبول
۶۸	آغ‌ساققال کیشی	آغساققال کیشی، آغ ساققال کیشی
۶۹	ککلیک‌اوْتو، ایت‌بوْرنو	ککلیک اوْتو، ایت بوْرنو
۷۰	آمبار، قایدا	انبار، قاعده
۷۱	طاماح	طاماه، تاماه
۷۲	ظارافات، صاباح	زارافات، ساباه
۷۳	طایفا، هامبال، فایدا	طائفه، حمّال، فائده
۷۴	تۆرک، بۆیوک، بۆشقاب	ترک، بیوک، بشقاب

AZOH

۱- الیفبامیزین آدی

الیفبامیزین آدی «تورک الیفباسی»- دیر، آنجاق فرقلندیرمه زامانی «عرب کؤکلو تورک الیفباسی» دا دئییله بیلر.

۲- سسلیلرین یازیلیشی

A	آ ا	آغیز، آتا، آدا
I	ای˘ی˘ یـ˘	ایٛلدیریم، قیٛز، دیٛریناق، آییٛ، داریٛ
O	اوْوْ	اوْغوز، سوْن، دوْن
U	اوُ وُ	اوُجوز، بوُروق، دوُز
Ə	ا ه ـه	ال، اپریمک، سپه‌له مک، دده، ننه
E	ائـ ئـ ئ	ائو، گئتمک، یئمک، یئ، دئ
Ö	اؤ ؤ	اؤرنک، گؤن، اؤن
Ü	اۆو	اۆچ، گۆن، دۆنن
İ	ایـ یـ ی	ایکی، بیز، دیز، دلی، دری

صاییتلرین یازیلیشی اۆزرینه قئیدلر:

۲/۱- Ə سسی‌نین یازیلیشی

بو سسین یازیلیشی عئینی نتیجه‌نی تؤره‌دن ایکی قایدا اساسیندا تنظیملنیر:

موْرفم قایداسی، هیجا قایداسی

الف- موْرفم قایداسینا گؤره، بوسسین یازیلیشی کلمه‌لرین باشلانغیجینا و موْرفملرین سوْنونا محدودلاشیر و موْرفملرین اوْرتاسیندا یازیلمیر.قئید ائتمک لازیمدیر کی:

AZOH

	دؤزگون یازی	یانلیش یازی
۲۴	ماهنی، هئیوا، شئه	ماحنی، حئیوا، شئح
۲۵	اییده، گؤیرچین، گؤی	ایگده، گؤگرچین، گؤک
۲۶	دییرمان، دئییل، دییشمک	دگیرمان، دگیل، دگیشمک
۲۷	اَیری، اَیلنجه	اگری، اگلنجه
۲۸	گله‌جگم، چؤرگیم، گؤینگین، الجگیم	گله‌جَیَم، چؤره‌ییم، کؤینه‌یین، الجه‌ییم
۲۹	گؤروندوگو	گؤروندویو
۳۰	دموْکراسی، دوْکتور	دموْقراسی، دوْقتور
۳۱	غم، غوْصّه، غریب	قم، قوْصّه، قریب
۳۲	دؤولت، شؤوکت، دؤوران	دؤلت، شؤکت، دؤران
۳۳	چاققال، ائششک، دوْققوز	چاقّال، ائشّک، دوْقّوز
۳۴	عمّه، عطّار، حیصّه، حاقّیندا	عممه، عططار، حیصصه، حاققیندا
۳۵	مثلاً، قصداً، سهواً	مثلن، قصدن، سهون
۳۶	دانیشگاه، آگاهی	دانیشقاه، آقاهی
۳۷	خیاوان، ریاضی، سیاست	خییاوان، رییاضی، سییاست
۳۸	ایسپورت، ایستالین، ایستانسیا	اسپورت، استالین، استانسیا
۳۹	منشأ، مبدأ، ملجأ	منشه، مبده، ملجه
۴۰	مؤمین، رؤیا	مؤءمین، رؤءیا
۴۱	اینشا، ایملا، ایجرا	اینشاء، ایملاء، ایجراء
۴۲	جوْرأت، هئیأت	جوْرئت، هیئت، هیأت
۴۳	مائۆ، شوْئون، رئوْف	ماؤ، شوْؤن، رَؤف
۴۴	رییس، جرایید، کایینات	رئیس، جرائید، کائینات
۴۵	موْلیف، موْئیر، موْسّیس	مؤلف، مؤثر، مؤسس
۴۶	جوْزئاً، ایستیثنائاً	جوْزءً، ایستیثناءً
۴۷	صحیّه، سویّه، ادبیّات	صحییّه، سوییّه، ادبییّات
۴۸	اینسانلار، گوْنشلر	اینسان‌لار، گوْنش‌لر

AZOH

تۆرک دیلی یازی قوُراللاری

اوْرتوقرافی سمیناری‌نین آلدیغی قرارلارین آنا خطلری

	دوزگون یازی	یانلیش یازی
۱	گؤزله‌ییرم، گؤره‌جک، ایسته‌میشم	گؤزله‌ییره‌م، گؤره‌جه‌ک، ایسته‌میشه‌م
۲	دلی، گلمک، وئرمرم	ده‌لی، گه‌لمه‌ک، وئرمه‌ره‌م
۳	گؤزل، چؤرک، دیرک، الجک	گؤزه‌ل، چؤره‌ک، دیره‌ک، الجه‌ک
۴	گؤزنیم، گلنیم	گؤزه‌نیم، گله‌نیم
۵	تبریزدنم، بوْ شهردنم	تبریزده‌نم، بوْ شهرده‌نم
۶	گؤرمه‌میشم، گؤتورمه‌میشم، گلسه‌یدی	گؤرممیشم، گؤتورممیشم، گلسیدی
۷	یار بیزه قوْناق گله‌جک.	یار بیزه قوْناق گلجک.
۸	بیله‌رک، گله‌رک	بیلرک، گلرک
۹	دده‌م، اؤنرگه‌م، وظیفه‌ن	ددم، اؤنرگم، وظیفن
۱۰	اؤلکه	ؤلکه، ئؤلکه
۱۱	ائل، ائو، ائتمک	ئل، ئو، ئتمک
۱۲	ایضاح، ایلان، ایکی	یضاح، یلان، یکی
۱۳	گل چؤرک یئ	گل چؤرک یه، گل چؤرک یئه
۱۴	گئجه، گئدر، دئدیم	گجه، گدر، ددیم
۱۵	انرژی، الکتریک، المنت	ائنئرژی، ائلئکتریک، ائلئمئنت
۱۶	اتنیک، سپتامبر، اپیدمی	ائتنیک، سئپتامبر، ائپیدئمی
۱۷	احسان، اعتیماد، اعتیبار	ائحسان، ائعتیماد، ائعتیبار
۱۸	سِحر، علم، عشق	سئحر، عئلم، عئشق
۱۹	تسبئح، پئشواز	تسبح، پشواز
۲۰	مهربان، مهتر	مئهربان، مئهتر
۲۱	مئیل، قئید، شئی، نئی، یئکوْن	میل، قید، شی، نی، یکوْن
۲۲	سالماق، سوْن، ساققال	صالماق، صوْن، صاققال
۲۳	ترلان، توْیوق، اوْتاق، توْی	طرلان، طوْیوق، اوْطاق، طوْی

AZOH

- بو سس کلمه‌لرین باشلانغیجیندا«ا» بیچیمینده، موْرفملرین سوْنوندا ایسه «ه، ه» حرفی-نین موافیق فوْرمو ایله یازیلاجاق: گؤزلـه‌مه‌دی، اسیرگه‌مک، دسته‌له‌مک، وظیفه‌لی.

- بیر هیجادان آز اوْلان موْرفم اؤزوندن قاباقکی موْرفمله بیرلشیب، واحید بیر موْرفم کیمی چیخیش ائدمجک: ایزله‌مک= ایزلنمک، ایشله‌مک =ایشلتمک.

- بیر هیجادان آز اوْلان موْرفم منسوبیت اکی(پسوند) اوْلسا، یئنه ده مؤستقیل موْرفم کیمی چیخیش ائدمجک: دده‌م، اؤنرگه‌ن، وظیفه‌م.

ب- هیجا قایداسینا گؤره، بو سسین یازیلیشی کلمه‌لرین باشلانغیجینا و هیجالارین سوْنونا محدودلاشیر و هیجالارین اوْرتاسیندا یازیلمیر، کلمه‌لرین باشلانغیجیندا «ا» بیچیمینده، هیجالارین سونوندا ایسه « ه، ه» حرفی‌نین موافیق فوْرمو ایله یازیلیر.قئید ائتمک لازیمدیر کی:

- همین سس بیرینجی هیجانین سوْنوندا گلسه، یازیلمیر:گتیرمک، درین، دلی.

- کلمه سادەجه بیر هیجادان تشکیل اوْلسا، یئنه ده هیجانین سوْنوندا یازیلیر: نه، ده.

-کؤکلرین و آکلرین‌ایملاسی‌نین ثابیت قالماسی اساس گؤتورولور: گل، گلن، گلنیم(گله‌نیم یازیلمامالیدیر). کؤکلرین و اکلرین ثابیت قالما اصلی هیجا و موْرفم آنلاییشینی بیر- بیرینه یاخینلاشدیریر و اوْنلاری واحید بیر آنلاییشا چئویریر.

هر حالدا بو سسین یازیلمادیغی یئرلرده چاشقینلیق احتمالی اوْلسا، فتحه حرکه‌سی «ـَ » علامتیندن فایدالانماق اوْلار.

أیری، دَیَر، دَوه.

آشاغیداکی جدولده گؤروندویو کیمی بوْتون کلمه لرین یازیلیشی هر ایکی قایدا اساسیندا عئینی بیچیمده اوْلور:

اساس کلمه	موْرفم اساسیندا	هیجا اساسیندا	مـیـثـالـلار
چؤرک	چؤرییم	چؤرییم	حالال چؤرییم بو سوْفره‌نین ایشیغیدیر.

AZOH

گلن	گلنی	گلنی	هر گلنی قارداش تانیمازلار.
گۆزل	گۆزلیم	گۆزلیم	گۆزلیم، گۆزلری‌نین صۆحبتی هر یاندا اوْلور.- واحید
گۆلش	گۆلشه‌جک	گۆلشه‌جک	بوگونکو یاریشدا ایکی ایدمانچی بیر داها گۆلشه‌جک.
تربیز	تربیزدنم	تربیزدنم	یوْلداشیم دا تربیزدندیر، من ده تربیزدنم.
گلسه	گلسه‌یدی	گلسه‌یدی	قارداشیم تربیزدن گلسه‌یدی،بیرلیکده مشهده گئدردیک
گلمک	گله‌جک	گله‌جک	آتام بو آخشام تربیزدن گله‌جک.
گلمک	گلجک	گلجک	آتام تربیزدن گلجک مشهده یوْلا دۆشدو.
گلمک	گله‌لی	گله‌لی	آتام تربیزده گله‌لی ۲آی اوْلور.

- بیر کلمه‌نی کسکینلیکه موْرفملره آییرماق مۆمکون اوْلماسا، ایملا هیجا اساسیندا قورولمالیدیر: گۆبه‌لک، چیپه‌لک، کپه‌نک، یئلپه‌نک، کۆنده‌لن، کلبه‌جر، چته‌نه، گۆره‌لیم، گۆزله‌یه‌لیم، بیله‌رک، گله‌نک.

۲/۲- E سسی

- بو سس تۆرک سۆزلری‌نین هر یئرینده آشاغیداکی علامتلرین موافیق فوْرمو ایله ایفاده اوْلاجاق:

ائ	ـئ	ئ

میثال اۆچون:

ائشیدیرم	دئمه‌میشم	گئدیرم	یئ	دئ

- بو سس آلینما کلمه‌لرین باشلانغیجیندا و اوْرتاسیندا یازیلماز، آنجاق چاشقینلیق احتمالی اوْلان یئرده،«ـِ» حرکه‌سیندن فایدالانماق اوْلار:

فعلی گۆروندویو شکیلده سۆزلویه داخیلدیر، آنجاق «گلمیشدیر» سۆزونو سۆزلویه داخیل ائتمَیه گرک یوْخدور.

موْرفم: هر ساده کۆک یا آک (وند)بیر موْرفم آدلانیر و موْرفم عومومیتله ان کیچیک معنا واحیدلری یا قراماتیک وظیفه‌نی تمثیل ائدن حیصّه‌دن عیبارتدیر؛ میثال اۆچون «گتیرمه-میشم» سۆزونو بو موْرفملره بؤلمک اوْلار: [گتیر+ مه+ میش+ ام]. موْرفم آنلاییشینی هیجا آنلاییشی ایله دَیشیک سالماماق لازیمدیر؛ میثال اۆچون همین سۆزو هیجالارا (بخش) بو شکیلده بؤلمک اولار: [گه+ تیر+ مه+ می+شم]. گۆروندویو کیمی موْرفملر همیشه معنالی حیصّه‌لردیر، آنجاق هیجالار معناسیز دا اوْلا بیلر.

هیجا (بخش): صامیتلر تکلیکده تلفّوظ ائدیله بیلمز. اوْنلاری تلفّوظ ائتمک اۆچون یاناشی گئدن صاییتلردن فایدالانماق گرکیر. بئله‌لیکله هر هیجانین اۆزیینده بیر صاییت دایانیر. بیر کلمه‌نی صاییتلرین اساسیندا تلفّوظ ائدیله بیلن مینیموم حیصّه‌لره آییرماقدان هیجالار اوْرتایا چیخار؛ میثال اۆچون «اوْد» بیر هیجا، «قوْچاق» [قوْ+چاق] ایکی هیجا و «گلمیشم»[گل+می+شم] اۆچ هیجادان تشکیل اوْلموشدور.

کۆک و آک (وند): آن کیچیک معنا حیصّه‌لرینه کۆک و آن کیچیک قراماتیک معنا حیصّه‌لرینه آک دئییلر؛ میثال اۆچون «اۆنلوک» (پیشبند) سۆزو [اۆن] و [لۆک] حیصّه‌لرینه بؤلونمک اۆزره بیر کۆک و بیر آکدن تشکیل اوْلور.

تعریفلر

اوْرتوقرافي: دیلین دوْزگون یازی قایدالارینی آراشدیران بیلیم ساحه‌سیاوْرتوقرافي آدلانار.

بیتیشدیریجی صامیت: تورک دیلینده ایکی صاییت آردیجل ایشلنمز و بو کیمی دوُروم اوْرتایا چیخینجا، ایکی صاییتین آراسیندا «بیتیشدیریجی صامیت» آدلی بیر فوْنم چیخیش ائدر. بیتیشدیریجی صامیت داها چوْخ اوْچ شکیلده تظاهور ائدیر: س (آتا، آتاسی)، ن (موسیقی، موسیقی‌نی)، ی (ماهنی، مانی‌یا).

دیاکریتیک علامت: فوْنملرین سس اوْزللیینی تمثیل ائدن و اوْنلاری بیر-بیریندن فرقلندیرن علامتلردن عیبارتدیر کی، حرفین اوْستونه یا آلتینا آرتیریلار؛ میثال: اوُن، اوْن، اوَن، اوْن کلمه‌لری‌نین تلفّوظ فرقینی تمثیل ائتمک اوْچون «و» حرفی‌نین اوْستونده قویولان آیری-آیری دیاکریتیک علامتلردن ایستیفاده اوْلونموشدور.

سسلی‌لر و سس‌سیزلر(صاییتلر و صامیتلر): فوْنملر سسلی (اَ، Ü، Ö، E، Ə، U ، O، I، A) و سس‌سیز (میثال اوْچون L، K، Ş، T، P و باشقا) اوْلماق اوْزره ایکی قوْلا آیریلیر: سسلیلرین تلفّوظونده بو خوصوصیّت وار کی، هاوا جریانی آزاد شکیلده و هر هانسی مانعه ایله قارشیلاشمادان آغیزدان چیخار. سس‌سیزلرین تلفّوظ ایسه هاوا جریانی-نین موٴعیّن مانعه‌لره راست گلدییی اساسیندا فوْرمالاشیر.

فوْنم: ایکی کلمه‌نی فرقلندیرن اَن کیچیک سس حیصه‌سیندن عیبارتدیر؛ میثال اوْچون «گوْز» و «کوْز» کلمه‌سینی نظرده توتاق، بو ایکی کلمه‌نی فرقلندیرن اوْنلارین بیرینجی سس حیصّه‌سی‌نین تلفّوظ طرزیندن عیبارتدیر. باشقا میثال: «اوْز» و «اوْز» کلمه‌سی.

لکسیک واحید (سوْزجوْک): سوْزلوْکده (دیکشینری) قئید ائدیلمَیی ضروری اوْلان و ساده بیر معنانی ایفاده ائدن کلمه بیر لکسیک واحید یا سوْزجوک آدلانیر؛ میثال اوْچون «گلمک»

احسان	علم	حکایه	فاتح	قانع	نهضت	عشق

- بو سس Y سسی‌نین جواریندا گلرسه، ایستر آلینما، ایسترسه اوْز سوْزلریمیزده موْطلق یازیلمالیدیر: قئید، مئیل، سئیر، شئیدا، گوْنئی، سئیرک، حئیرت، غئیرت، جئیران، تقی‌یئف، یئکون، ویئتنام، هئیأت.
- همین سسی اصلینده اَ سسی، بیزده ایسه E سسی ایله ایفاده اوْلان فارس و عرب کوْکلو کلمه‌لرده ده یازماق لازیمدیر:

تسبئح	قبئح	سفئه	بئچارا	بئساواد	پئشواز	پئشکش

۲/۳- I سسی‌نین دیاکریتیک علامتینی یازماغا گرک یوْخدور: آغیز، قاییق.
آنجاق فرقلندیرمه ضرورتلرینه گوْره اوْنون ساده‌جه اوشاق درسلیکلری، یاد سوْزلر و فوْلکلورا عایید اوْلان متنلرده یازیلماسی توْوصیه ائدیلیر: آغیز، قاییق.

۲/۴- U سسی‌نین دیاکریتیک علامتینی یازماغا گرک یوْخدور: سو، دوروم (وضعیت).
آنجاق فرقلندیرمه ضرورتلرینه گوْره یازیلماسی توْوصیه ائدیلیر: سوُ،دوُروم.

۳- سس‌سیزلرین یازیلیشی

سس‌سیز فوْنملری تمثیل ائدن حرفلر آشاغیداکیلاردان عیبارتدیر کی، کلمه‌نین هر یئرینده اوْزونه مخصوص فوْرمدا یازیلیر:

Bب	Pپ	T(ط)ت	Cج	Çچ	X خ
Dد	Rر	Z(ض،ظ،ذ)ز	Jژ	S(ص،ث)س	Şش
Ğغ	Qق	Fف	Kک	Gگ	Lل
Mم	Nن	H(ح)ه	Vو	Y ی	

میثاللار: بولود، توْپ، جام، چرچی، خاچ، دره، سوْن، زوْر، ژاله، شانس، آغا، قاییق، گوْنش، لاله، من، نئجه، هارا، ائو، یاشار.

ایضاح: پارانتز ایچینده گؤستریلن حرفلر آنجاق عرب کؤکلو سؤزلرده، بعضاً ده فارسجا سؤزلرده یازیلیر. میثال اوْچون: ظالیم، اذیّت، ضربه، ثوریّا، صاباح، صوْلح، حوْریّت، مدّاح، صرّاف، طلیعه، گؤذشت، ایصفاهان.

صامیتلرین یازیلیشی اوزرینه قئیدلر

۳/۱- عربجه سؤزلرین یازیلیشیندا عرب دیلینه مخصوص اوْلان صامیتلر قوْروناجاق:

طلیعه	ثوریّا	صاباح	ظارافات	مدّاح	ضربه	ظوْلم	صرّاف

۳/۲- V صامیتی سادەجه (و) بیچیمینده یازیلار و هئچ بیر دیاکریتیک علامتی یوْخدور؛ میثال: وارلیق، سئوگی.

۳/۳- H صامیتی(ه ه ه ه) بیچیمینده یازیلار و هئچ بیر دیاکریتیک علامتی یوْخدور؛ میثال: همیشه، ساهمان، مئه، شئه، آللاه، هله.

۳/۴- Y صامیتی سادەجه (یـی) بیچیمینده یازیلار و هئچ بیر دیاکریتیک علامتی یوْخدور؛ میثال: یایلیق، بایرام، آی.

۳/۵- K (قالین ک) صامیتي: یاد دیللردن دیلیمیزه کئچن قالین k- لي کلمه‌لر «ك» ایله یازیلمالیدیر؛ میثال: دوْکتور، دموْکراسي، کاراکتر

۳/۶- عرب کؤکو کلمه‌لرین سوْنوندا اصلینده «ع» حرفی‌ایله ایفاده اوْلان و بیزده H سسینه دؤنموش اوْلان فوْنم «ح» حرفی‌نین موافیق فوْرمو ایله یازیلاجاق: ماتاح، طاماح. همین سس کلمه‌لرین اوْرتاسیندا «ه » حرفی‌نین موافیق فوْرمونا چئوریله‌جک: فهله.

قئید ائتدیییمیز کیمی، آشاغیداکی ترکیبلر مؤرکب سؤز حساب ائدیلیر:

شوْناس (آذربایجان‌شوْناس)	پرست (وطن‌پرست)	طلب (شؤهرت‌طلب)
پان (پان‌فارس)	آنتی (آنتی‌کوْمونیست)	پرور (قوْناق‌پرور)

۱۰/۳- فارسجا سؤز بیرلشمه‌لرینین آزی بیر حیصّه‌سی دیلیمیزده تکلیکده معنایا مالیک اوْلسا، اوْنلارین علاقه‌سی «ـِ» اشاره‌سی ایله ایفاده اوْلاجاق، یوْخسا بوْتون ترکیب بیر لکسیک واحید کیمی قبول اوْلاجاق:

سیمای-شمس	زوْلف-پریشان	سوء-قصد	باده‌ی-ناب
پنبه‌ی-داغ-جوْنون	غیر-مؤمکوْن	ضید-اینقیلاب	چشم-گریان

۱۰/۴- فارس و عرب دیللریندن آلدیغیمیز بیرلشمه‌لرده‌کی «و» باغلاییجیسی اوْلدوغو کیمی و یا موافیق دیاکریتیک علامت قبول ائده‌رک ایملادا چیخیش ائده‌جک:

گشت و گذار	درد و غم	ناله و فغان
گشت ۆ گذار	درد ۆ غم	ناله ۆ فغان

۱۰/۵- عربجه عیباره‌لر، سؤز بیرلشمه‌لری، آتالار سؤزو و آیه‌لر اوْریژینال ایملایلا یازیلاجاق:

علی‌الخصوص	سهل‌الهضم	میزان‌الحراره	نعوذبالله
استغفالله	انشالله	ماشالله	الی‌آخر

۳/۸- تلفّوظوندن آسیلی اوْلمایاراق، یابانجی کلمه‌لرین باشلانیشیندا و بعضاً اوْرتاسیندا «ق» کیمی سسلنن «غ» حرفی اوْلدوغو کیمی یازیلاجاق:

غریب	غزل	غم	افغان

۳/۹- فارس کلمه‌لرینده‌کی «گ» حرفی بعضاً «ق» کیمی تلفّوظ اوْلدوغونا باخمایاراق اوْلدوغو کیمی یازیلاجاق:

کارگاه	آگاهی	دانیشگاه	آبگوشت	گوماشتا

۴- قوْشا سسلر

۴/۱- خارجی کلمه‌لرده iA و iO و iU سس قورولوشونون ایچینده عمله گلن بیتیشتیریجی صامیت «ی» حذف ائدیلیب، کلمه ساده‌جه بیر «ی» ایله یازیلاجاق:

رادیو	بیولوژی	کیوسک	نیویورک	دیالکتیک	آشیان	ریا	شیار
باریوم	نیوزویک	خیاوان	میانپور	ریاضی	سیاست	ضیالی	خیار

۴/۲- SP و ST و ŞP و ŞT و SK قوْشا صامیتلر ایله باشلانان کلمه‌لرین اوْلّینه «ای» حیصّه‌سی آرتیریلمالیدیر: ایسپورت، ایستالین، ایستیراسبورق، ایستئیک، ایسکنر، ایشتوتقارت، ایشنیتسل.

۵- تشدید علامتی: عرب کؤکلو کلمه‌لرده تشدید علامتی قوْرونمالیدیر، آنجاق تورکجه سؤزلرده و اوروپا سؤزلرینده تشدید ایشلنمز:

مؤکمّل	ادبیّات	موقّقیّت	مدنیّت	دوْققوز	اوْتللوْ

کاتقوْری	یازیلیش طرزی				میثاللار
سیرا سایی‌لار	۲-جی	۳-جۆ	۶-جی	۹-جو	۱۳۷۹-جو ایل
تاثیرلیک حال	۱۱-ی	۱۲-نی	۱۳-ۆ	۶-نی	۱۲-نی چاغیرین
یئرلیک حال	۱۱-ده	۱۲-ده	۶-دا	۹-دا	ساعات ۱۱-ده
یؤنلوک حال	۱۱-ه	۱۲-یه	۶-یا	۹-ا	۱۲-یه خبر وئرین
چیخیشلیق حال	۱۱-دن	۱۲-دن	۶-دان	۹-دان	ساعات ۱۲-دن قاباق
ییه‌لیک حال	۱۱-ین	۱۲-نین	۴-ۆن	۵-ین	ساعات ۱۱-ین یاریسی
منسوبیت فوْرمو	۱۱-ی	۱۲-سی	۹-و	۷-سی	خوردادین ۷-سی

۹/۱۳- دوْغمالاشمیش خارجی کلمه‌لر اوْرتوقرافیده تورک سؤزلری کیمی چیخیش ائده‌جک: موغایات، هامبال، باریت، میزی، آبیر.
بو کیمی کلمه‌لرین یازیلیشی اوْرتوقرافی سؤزلویونده وئریله‌جکدیر.

۱۰- مۆرکّب سؤزلر و سؤز بیرلشمه‌لری‌نین یازیلیشی

۱۰/۱- مۆرکّب کلمه‌لرین ترکیب حیصّه‌لری مۆستقیل، آنجاق یان-یانا یازیلمالیدیر: آغساققال، آغبیرچک، گَکلیک‌اوْتو، قانوناویغونلوق، گؤزوگؤتورمزلیک، دیک‌باشلیق.

۱۰/۲- یابانجی مۆرکّب کلمه‌لر بیر لکسیک واحید کیمی دئییل، مۆرکّب کلمه کیمی نظرده توتولاجاق، باشقا سؤزله اوْنلارین حیصّه‌لری مۆستقیل، آنجاق یاخین یازیلاجاق:

مؤحنت افزا	دیل‌آرام	وطن‌پرست	شؤهرت‌طلب

۶- **تنوین علامتی:** عربجه سؤزلرین یازیلیشیندا لازیم اوْلان یئرده تنوین علامتیندن ایستیفاده اوْلمالیدیر و تنوینین یازیلیشی آشاغیدا گؤروندویو کیمی اوْلاجاق:

مثلاً	اعتیباراً	قصداً،	سهواً	قطعیاً	عملاً

۷- همزه‌لی کلمه‌لر حاقیندا

۷/۱- کلمه‌نین سوْنوندا گلن ساکین همزه ə سسیندن سوْنرا گلسه «أ» بیچیمینده یازیلاجاق.

۷/۲- همین نؤوع همزه U سسیندن سوْنرا گلسه، «ء» بیچیمینده یازیلاجاق: سوء.

۷/۳- همین نؤوع همزه A سسیندن سوْنرا گلسه، تلفّظده غیرفعّال اوْلدوغونا گؤره یازیلمایاجاق:

اینشا	ایملا	ایجرا	ایبتیلا	انبیا	اوْولیا

۷/۴- A سسی ایله سسلنن همزه «آ» بیچیمینده یازیلاجاق، آنجاق مدّ علامتی‌نین یازیلماغی چاشقینلیق احتمالی اوْلان یئرده گرکلیدیر:

سؤال	مؤاخیذه	میدآن	اینشاآت	مآل	مآب

۷/۵- ə سسی ایله سسلنن همزه «أ» بیچیمینده یازیلاجاق:

جورأت	تأسّوف	هئیأت	مسأله	نشأت

۷/۶- آنجاق بو ə سسی کلمه‌نین سوْن سسی اوْلسا، همزه «ئـ» بیچیمینده یازیلاجاق:

نشئه	تؤوطیئه

موسابیقه	موباریزه	موناسیب	محافیل	منازیل	یادیگار
ظالیم	لازیم	خاریج	قادیر	معلیم	مهندیس
فوْتوکوپی	اتیموْلوْژی	پروْژکتور	تلویزیون	تلفون	هلیوْم
نئوْن	صوْحبت	حؤرمت	تؤهمت	مؤعتدیل	حؤکم
انگلس	رنه دکارت	هرمان هسه	اوْردیبهشت	مورداد	ایسفند

۹/۶- صاییتلری تمثیل ائدن دیاکریتیک علامتلری یازیلیشی سادەجه کلمه‌نین بیرینجی هیجاسیندا گرکلیدیر: گؤرونوش، اوْغوز، دؤیون.

آنجاق مؤبتدیلر اوچون بو علامتلرین هر یئرده یازیلیشی تؤوصیه ائدیلیر:

گؤرؤنوش، اوْغوْز، دؤیون.

۹/۷- فارسجا و عربجه شخص آدلاری‌نین یازیلیشیندا اوْریژنال ایملا قوْرونمالیدیر: محمّد، حسین، ابوالقاسم، منوچهر، کاظم، عبدالناصر، سعودالفیصل، کبری، ساعد، هیئت.

۹/۸- دوْغمالاشمیش عرب و فارس منشألی شخص آدلاری اؤز ایملامیزلا یازیلا بیلیر: علسگر، فاطما، حؤسئن، ایرضا، ممّد.

۹/۹- جوغرافی آدلاری ایراندا ایشلندییی کیمی، آنجاق ایمکان داخیلینده اؤز تلفّوظوموزه اویغون شکیلده یازیلاجاق: لهیستان، اؤزبکیستان، هیندوستان، لؤبنان، اوْتریش، تورکیه.

۹/۱۰- سوْن عصرده غرض اۆزوندن یا بیلگی چاتیشمازلیغی سببیندن دَییشدیریلمیش یئر آدلاری ایمکان داخیلینده اوْریژنال شکیلده یازیلاجاق: توفارقان(دهخوارگان)، سئیدآوا(سعید-آباد)، ساییبقالا(شاهیندژ)، آخماقایا(احمقیه)، گوموشقیه(دمشقیّه)، شامقازان(شنب غازان).

۹/۱۱- فارسجادا ایشلنمکده اوْلان تورک سؤزلری اؤز ایملامیزلا یازیلاجاق: بوْشقاب، اوْتو، شولوق، اومود، قوْلدور.

۹/۱۲- سیرا سایلار و ایسمین مؤختلیف حاللاریندا و منسوبیت فوْرموندا چیخیش ائدن سایلار آشاغیدا گؤروندویو کیمی یازیلمالیدیر:

۷/۷- i سسی ایله سسلنن همزه «یـ» حرفی ایله ایفاده اوْلاجاق:

رییس	فدایی	جرایید	ایسراییل	کاپینات	داییر

قئید: «منشأ»، «اینسانین منشأیی»، «مبدأ»، «سفریمیزین مبدأیی» کیمی کلمه‌لر گؤروندویو کیمی یازیلمالیدیر.

۷/۸- همزه O و U و E سسلرینین بیری ایله سسلنَرسه «ئـ» بیچیمینده یازیلاجاق:

ناپلئون	ژئوپولیتیک	زئوس	دوئل	سوئد	نوئل	شوئون
کلئوپاترا	مائو	روئوس	ایدئولوژی	نئون	ائورت	مسئول
آرکئولوژی	رئوف	داخائو	ایشترائوس	سئول	چائوشسکو	تئولوژی

۷/۹- E سسیندن سونرا گلن همزه «ئـ» بیچیمینده یازیلاجاق:

تئاتر	رئال	نئاندرتال	پروتئین

۷/۱۰- Ö و Ü سسیندن سوْنرا گلن همزه یازیلمایاجاق:

مؤمین	لؤلؤ	مؤدّب	مؤنّث،	مؤلیف	مؤسّیس	مؤثیر

۷/۱۱- اوروپادان آلینما کلمه‌لرده‌کی ae سسلری بیزده «آیـ» بیچیمینده ایفاده اولمالیدیر:

aeroport آیروپورت، aeroplan آیروپلان.

۷/۱۲- تنوین قبول ائدن همزه بورادا گؤروندویو کیمی یازیلمالیدیر: جؤزئاً، ایستیثنائاً.

شؤناس(آذربایجان‌شؤناس)	پرست (وطن‌پرست)	طلب (شؤهرت‌طلب)
پان (پان‌فارس)	آنتی (آنتی‌کوْمونیست)	پرور (قوْناق‌پرور)

۹- کلمه‌لرین یازیلیشی

۹/۱- «مدنیّت»، «ادبیّات»، «سویّه»، «قیمت»، «صحیّه»، «ویئتنام» و «کیئو» کیمی آلینما سؤزلرده ایشلنن iYY سس ترکیبی و iY سس ترکیبی بورادا گؤروندویو کیمی ییغجام شکیلده و ساده‌جه بیر «ی» ایله (لازیم گلسه، بیر تشدید علامتی آرتیرماقلا) ایفاده اوْلاجاق.

۹/۲- اوروپا دیللریندن آلینمیش کلمه‌لر عومومیتله فرانسیز تلفّوظو ایله یازیلاجاق: راداکسیون، ناسیونال، انرژی.

۹/۳- اوْریژنال ایملاسی G ایله یازیلان و آذ.تورک لاتین الفباسیندا Q ایله ایفاده ائدیلن سس بیزده «ق» ایله یازیلاجاق: اوْرتوقرافی، قرامر، قاز.

۹/۴- تورک سؤزلری‌نین باشلانیشینداکی I فوْنمی قوْرونجاق (أسسینه چئویریلمه‌یه‌جک):

ایْشیق	ایْلدیریم	ایْلیق	ایْلغیم	ایْلخی

دیقت: «ایراق»، «ایلان»، «ایْنام» کیمی کلمه‌لر بو قایدادان قیراقدا قالیر.

۹/۵- بو قرارنامه‌ده‌کی قئیدلری نظرده توتماق شرطی ایله بؤتون یابانجی کلمه‌لر فوْنتیک شکلینده یازیلاجاق:

مؤشکول	مؤزد	مؤنتظم	مؤرتب	مؤلیف	مؤناظیره
ایستیقلال	ایمام	اینسان	اینقیلاب	ایقرار	ایشتیاق
مؤدب	مؤثیر	مؤنث	مؤختلیف	مؤنحصیر	ورزیش
مئیل	قئید	شئیطان	احسان	عشق	علم

۸-آکلرین (پسوند) یازیلیشی

۸- آکلر عمومیتله کؤکلره بیتیشیک یازیلیر: گلمیشم، گلدیلر، سئویشدیرمه‌لی‌ییک، گؤزلدیر.

۸/۲- «می» و «مو» سؤال آکلری اوْرتادا بیتیشیک، سوْندا ایسه یان- یانا یازیلمالیدیر:
گلدی‌می؟ گئتدی‌می؟

ای بیقرار سینه‌ده، نشترمیسن، نه سن؟ پیکانمیسان، کؤنولموسن، اخگرمیسن، نه‌سن؟
(تبریزلی قوْوسی)

۸/۳- «دا» و «ده» نیطق حیصه‌لری فارسجادا «دَر» آنلامیندا اوْلدوغو زامان آک کیمی بیتیشیک، یوْخسا «هم» آنلامی داشیدیغیندا آیری یازیلار:
کیتابداکی سواللین جاوابی منده‌دیر، یاشار دا گلدی، من‌ده.

۸/۴- کلمه‌لری بیتیشدیریجی صامیتله باشلانان آکلردن قاباق پارچالاماق توْوصیه اوْلونور:
موسیقی‌سی، قالمالی‌یام، قالمالی‌ییق، دئمه‌لی‌یم، دئمه‌لی‌ییک، فیضولی‌یه.
باشقا میثاللار:

نین، نین	یه، یا	ییک، ییق	ییر، ییر	یئف	یئوا
نه‌نین، تملی‌نین	علی‌یه، ماهنی‌یا	دئمه‌لی‌ییک،قالمالی‌ییق	لنگی‌ییر،داشی‌ییر	تقی‌یئف	تقی‌یئوا

۸/۵- اوْزون کلمه‌لرین یازیلیشینی آسانلاتماق اوچون دوْرد و داها چوخ هیجالی کلمه‌لر سسلی ایله بیتن موْرفمدن سوْنرا پارچالانا بیلر، آنجاق آرالارینا فاصیله اوْلمامالیدیر:
موسیقی‌چیلر، بیزیمکی‌لر.

۸/۶- بیر کلمه‌ده عئینی صامیت یا بنزر صامیتلر آردیجل شکیلده اوچ دؤنه تیکرار اوْلارسا، کلمه ایکی موْرفم آراسیندا پارچالانابیلیر، آنجاق بیر کلمه‌نین موختلیف حیصه‌لری یان- یانا یازیلمالیدیر؛ میثال اوچون: سس‌سیز.

۸/۷- موْرفملرین قوْوشاغیندا عئینی حرف یا اوْخشار حرفلر تیکرار اوْلارسا و اوْ ایکی حرفین بیرینجیسی ساغدان موْتّصیل یازیلمیشسا، کلمه‌نی همین یئرده پارچالاماق توْوصیه اوْلونور:

نسیل‌لر	منیم‌میش	دیل‌لنمک

آشاغیداکی میثاللاردا ساغ طرفدن آیری یازیلدیغینا گؤره سوْل طرفدن موْتّصیل یازیلماسی توْوصیه اوْلونور:

اللر	داممیش	آشسیز	گؤللنمک

۸/۸- باشقا دیللردن آلدیغیمیز بو حیصه‌لر قوْشولدوغو سؤزه بیتیشیک یازیلاجاق:

کار (صنعتکار)	خانا (کیتابخانا)	دار (محصولدار)	گاه (دانیشگاه)
کده (دانیشکده)	بیٔ - بیٔ (بیٔکار)	پاز (آشپاز)	باز (قوُشباز)
بر (دیلبر، سیمینبر)	جو (دانیشجو،صولحجو)	ایزم (متابولیزم)	پیٔش (پیٔشواز)
کش (قایغیکش)	گر (میسگر)	زده (غربزده)	خواه(ترقیخواه)
نامه (شکایتنامه)	زن (لافزن)	خور (رۆشوتخور)	دان (نمکدان)
یستان (دشتیستان)	زادا (ملیکزادا)	سن (سنتز)	هم (همصؤحبت)
اوْو (حسنوْو)	اوْوا (حسنوْوا)		

۸/۹- باشقا دیللردن آلدیغیمیز آشاغیدا قئید ائدیلن حیصه‌لر موْستقیل و قوْشولدوغو سؤزه یاخین یازیلاجاق: